

Kasvomaskien käytön vaikutukset varhaiskasvatuksessa

Janna Skippari & Helmi Tolonen

Julkaisuvuosi 2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kasvomaskien käytön vaikutukset varhaiskasvatuksessa

Janna Skippari & Helmi Tolonen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2023

Janna Skippari, Helmi Tolonen

Kasvomaskien käytön vaikutukset varhaiskasvatuksessa

Vuosi

2023

Sivumäärä

38

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten kasvomaskien käyttö varhaiskasvatuksessa oli vaikuttanut lasten vuorovaikutuksen kehittymiseen. Tavoitteena oli tutkia, miten kasvomas-
kien käyttö oli muuttanut päiväkodissa työskentelyä ja vuorovaikutusta lasten kanssa. Tarkoi-
tuksena ja tavoitteena oli selvittää, oliko päiväkodin työntekijät huomanneet eroa lapsen
vuorovaikutuksen kehittämisessä maskien käytön aikana. Tavoitteena oli selvittää, miten
työnteko oli muuttunut kasvomaskien käytön aikana ja oliko vuorovaikutusta vahvistettu sa-
nattoman viestinnän keinoin.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentui lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymisen
vaiheista sekä aikaisemmista tutkimuksista, miten kasvojen peittäminen vaikuttaa lapsen vuo-
rovaikutustaitojen kehittymiseen. Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin yhdessä erään Vantaa-
laisen päiväkodin kanssa. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena
ja tutkimuksen tekemisessä käytimme teemahaastattelua. Teemahaastattelut toteutettiin yk-
silöhaastatteluina, joka mahdollisti keskustelumaisen ilmapiirin. Tutkimuksessa haastateltiin
varhaiskasvatuksen opettajia ja lastenhoitajia.

Tutkimuksen tulosten mukaan lasten vuorovaikutuksen kehittyminen ei ole huomattavasti
muuttunut kasvomaskien käytön aikana. Osa lapsista on herkempiä muutoksille kuin toiset ja
tämä saattoi näkyä esim. vierastamisena, itkuisuutena tai rauhattomuutena. Kasvattajat eivät
olleet huolissaan lasten vuorovaikutuksen kehittämisestä kasvomaskien aikana. Kasvattajat
kokivat kasvomaskien käytön hankalaksi ja epäjohdonmukaiseksi.

Asiasanat: Korona, covid-19, kasvomaskit, varhaiskasvatus, vuorovaikutuksen kehittyminen

Bachelor of Social Services

Janna Skippari & Helmi Tolonen

The effects of using face masks in early childhood education

Year

2023

Pages

38

The purpose of this Bachelor's thesis was to conduct a study information about the effects of using face masks and how face masks have an impact on early childhood education. Goal was to explore how a job in early childhood education has changed and are kindergarten employees have seen any changes in the development of children's interaction. Goal was the find out how the work has changed during using the face masks and how the interaction has been strengthened by means of nonverbal communication.

The theoretical framework of the thesis was built on the stages of the development of a child's interaction skills and on how covering the face affects the development of a child's interaction skills. The thesis research was carried out together with one day-care on Vantaa. The research was conducted as a qualitative study and used theme interviews to conduct the research. The theme interviews were conducted as individual interviews, which enabled a conversational atmosphere.

According to the results of the study the development of children's interaction has not changed significantly during the use of face masks. Some children are more sensitive to changes than others and this could be seen, for example, as tearfulness or restlessness. The educators were not worried about the development of the children's interaction during using the face masks. The educators found the use of face masks inconvenient and inconsistent.

Keywords: covid-19, face masks, early childhood education, development of interaction

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Toimintaympäristö	7
2.1	Covid-19	8
2.2	Varhaiskasvatus koronapandemian aikana	10
3	Vuorovaikutus.....	11
3.1	Varhainen vuorovaikutus	13
3.2	Nonverbaalinen vuorovaikutus	13
3.3	Vuorovaikutuksen kehittymisen vaiheet	14
4	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	15
4.1	Tutkimuksen toteutus	15
4.2	Teemahaastattelu.....	16
5	Aineisto ja menetelmät	17
5.1	Aineiston keruu.....	17
5.2	Aineiston analysointi.....	18
5.3	Sisällönanalyysi	19
6	Eettisyys ja luotettavuus	22
7	Tutkimustulokset	24
7.1	Lasten vuorovaikutuksen kehittymisen muutokset	25
7.2	Työnteon muutokset	25
7.3	Nonverbaalisen viestinnän keinoja	26
7.4	Korona-ajasta opittua	26
8	Johtopäätökset ja pohdinta.....	27
	Lähteet.....	30
	Taulukot	33
	Liitteet	35

1 Johdanto

Koronapandemia (Covid-19) alkoi vuonna 2019. Covid-19 lähti liikkeelle Kiinan Wuhanista, mutta levisi nopeasti aiheuttaen pandemian. Pandemian hillitsemiseksi Suomen valtio teki linjauksia, joiden avulla pyrittiin ehkäisemään tartuntoja. Suomessa otettiin käyttöön poikkeuslaki 16.3.2020, jonka avulla pystyttiin säätämään tiukempia rajoituksia. Monet ravintolat ja kahvilat joutuivat menemään kiinni. Kasvomaskien käytöstä tuli yleisempää ja etätyön tekoa suositeltiin. Varhaiskasvatusta on mahdoton järjestää etäyhteyksin, joten päiväkodit pidettiin auki. Varhaiskasvatuksessa kasvomaskien käytön suositukset muuttuivat pandemian eri vaiheissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.)

Kasvomaskien käyttö varhaiskasvatuksessa puhutti jo ennen kuin suositus tuli voimaan. Suomen lähi- ja perushoitajaliiton SuPerin puheenjohtaja Silja Paavola kertoi Kaksplus-lehdessä, kuinka oli huolissaan, miten kasvomaskien käyttö vaikuttaa pienten lasten vuorovaikutuksen kehitykseen. Tekstin kommenttiosuudessa oli myös huolestuneita kommentteja lasten vanhemmilta, joiden lapset olivat päiväkodissa tai juuri aloittamassa päiväkodin. Ennen kasvomaskien käyttöönottoa ajateltiin, että pienten lasten vuorovaikutustaitojen kehittyminen kärsii, mutta lasten ja työntekijöiden terveys menee sen edelle. (Rintala 2020.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten kasvomaskien käyttö varhaiskasvatuksessa on vaikuttanut lasten vuorovaikutuksen kehittymiseen, miten kasvomaskien käyttö on muuttanut päiväkodissa työskentelyä ja oliko nonverbaalinen kommunikointi lisääntynyt kasvomaskien käytön aikana.

Opinnäytetyömme aihe on tärkeä, koska koimme, että covid-19 pandemian aikana kaikki joutuivat muuttamaan työtapojaan, kuten myös varhaiskasvatuksessa työskentelevät. Kasvomaskien käyttö varhaiskasvatuksessa puhutti ihmisiä yleisellä tasolla. Monet olivat huolissaan, miten pienten lasten vuorovaikutus pääsee kehittymään, kun lapset eivät näe esim. päiväkodin työntekijöiden ilmeitä. Kasvomaskien hyödyistä ja haitoista on puhuttu julkisesti, mutta tieteelliset tutkimukset ovat liittyneet enemmän fyysisen terveyden puolelle esimerkiksi, kuinka hyvin kasvomaskit ehkäisevät tartuntoja.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostui vuorovaikutuksen kehittymisen vaiheista, miten nonverbaalinen vuorovaikutus vaikutti lapseen, sekä nonverbaalisen ja verbaalisen vuorovaikutuksen suhteesta toisiinsa. Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä vantaalaisen päiväkodin kanssa talvella 2022. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada tietoa, vaikuttivatko kasvomaskit lapsien vuorovaikutuksen kehittymiseen, jolloin jatkossa vastaavanlaisten pandemioiden kanssa, osataan toimia oikein. Opinnäytetyömme tarkastelee juuri vuorovaikutuksen kehittymistä ja non-verbaalisen vuorovaikutuksen käyttöä.

Kasvomaskien käytön vaikutuksia ei ole aikaisemmin tutkittu. Asiasta on paljon kirjoitettu mielipiteitä ja pohdittu mahdollisia vaikutuksia, mutta varsinaisia tutkimuksia ei ole tehty. Löysimme kuitenkin yhden samantapaisen tutkimuksen aiheesta, jonka Massachusettsin yliopiston Edward Tronick ja Nancy Snidman olivat tehneet. Tutkimusta ei ole vertaisarvioitu, joten on siihen suhtauduttava kriittisesti. Löysimme myös joitakin uutisia aiheesta, joissa oli pohdittu kasvomaskien käyttöä päiväkodeissa. Uutisissakin oli pohdittu sitä, että kasvomaskien pois jääminen vaikutti pienten puolella varmasti eniten, sillä ihan pienimmät näkivät aikuisia ensimmäistä kertaa ilman maskia. Aikaisempien tutkimuksien puuttumisen vuoksi painotamme kirjallisuuden ja muiden teoriapohjien tärkeyttä.

Ennen opinnäytetyön aloittamista kävimme läpi varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja varhaiskasvatustalakeia 540/2018, johon pystyimme vertaamaan, miten kasvomaskien käyttö ja muut rajoitukset varhaiskasvatuksessa sopivat sovittujen asioiden kanssa yhteen. Kävimme läpi myös useita mielipidekirjoituksia.

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin yhdessä erään Vantaan päiväkodin kanssa loppuvuonna 2022. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja tutkimuksen tekemisessä käytimme teemahaastattelua. Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, joka mahdollisti keskustelumaisen ilmapiirin.

2 Toimintaympäristö

Teimme opinnäytetyön yhdessä erään Vantaalaisen päiväkodin kanssa. Päiväkodissa lapset ovat 1-6 vuoden ikäisiä, joten saimme haastattelun avulla tietoa, miten eri-ikäiset lapset ovat reagoineet kasvomaskien käyttöön ja nonverbaalisen kommunikoinnin lisääntymiseen.

Varhaiskasvatus on yksi osa Suomen koulutusjärjestelmää ja tärkeä vaihe lapsen kehityksen ja koulupolun kannalta. Suomen varhaiskasvatuksen kulmakiviä ovat varhaiskasvatustalakei 540/2018 sekä opetushallituksen laatima varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuksen tavoitteita ovat elinikäinen oppiminen ja koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatustoimintaan. Varhaiskasvatus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: päiväkotitoimintaan, perhepäivähoitoon sekä avoimeen varhaiskasvatukseen. Meidän opinnäytetyössämme perehdymme päiväkotitoimintaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 7-8; Varhaiskasvatustalakei 540/2018.)

Varhaiskasvatustoiminnan tehtävänä on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus tukee lapsen huoltajien antamaa kasvatuksia. Varhaiskasvatuksen tulee antaa lapselle hänen ikätasoonsa sopivaa kehitystä ja toimintaa. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla lapsille sopiva ja turvallinen ympäristö, jossa

mahdollistetaan lapsen osallistaminen häntä koskeviin päätöksiin ikätasonsa mukaisella tavalla. Varhaiskasvatus pyrkii täydentämään huoltajien antamaa kasvatusta. Päiväkotiympäristössä voidaan harjoitella helpommin esim. kaveritaitoja tai ryhmässä toimimista kuin kotona. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10-11.)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma on lapsuutta arvostava. Tavoitteena on ohjata ja suunnata pedagogista työtä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi ryhmässä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa pyritään keskittymään lapsen elämän keskeisiin ja ajankohtaisiin asioihin. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2022.)

Lapset kasvavat katsomuksellisesti, kulttuurisesti ja kielellisesti moninaisessa maailmassa, mikä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen, sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito tunnistaa, kuunnella ja ymmärtää erilaisia näkemyksiä, sekä kyky reflektoida omia asenteita ja arvoja. Vuorovaikutustaidot, sekä kyky ilmaista itseään ja ymmärtää muita ovat tärkeitä lapsen identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on edistää lasten kulttuurista osaamista, sekä heidän ilmais- ja vuorovaikutustaitojaan. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2022.)

2.1 Covid-19

Covid 19- eli koronavirustauti aiheutti maailmanlaajuisen pandemian. Virus alkoi leviää laajemmin vuoden 2019 lopussa ja leviää edelleen. Covid 19-viruksen yleisemmät oireet ovat yskä, nuha, kuume, väsyneisyys ja hengitysvaikeudet. Tartunta voi olla myös oireeton. Oireet, taudin kesto ja oireiden vakavuus vaihtelevat ihmisten välillä. Tauti on hengenvaarallinen varsinkin iäkkäille ja pitkäaikaissairaille. Tautiin on kuollut maailmanlaajuisesti monia miljoonia ihmisiä. Oireet alkavat tartunnasta n. 5-6- päivän kuluttua. (THL 2023a.)

Koronapandemian alkuaikoina virukseen sairastuneet ja virukselle altistuneet määrättiin 14 päivän karanteeniin. Tämän jälkeen karanteenia lyhennettiin viiteen päivään. Nykyään sairastuneita ei määrätä karanteeniin, vaan koronaan sairastuessa toimitaan samoin kuin flunssaan sairastuessa. Koronavirus- pandemian aikana tuli voimaan etätyösuositus, myös koulut menivät kiinni ja siirtyivät etäopetukseen. Koronapandemia sulki kahvilat, ravintolat ja baarit useammaksi kuukaudeksi. Yleisesti suositeltiin, että kaikki pysyisivät kotona ja välttäisivät kontakteja muihin ihmisiin. Pandemian aikana tuli suositus kasvomaskeiden käytöstä ja kasvomaskeja tuli käyttää joka paikassa, kun poistui kotoa. (THL 2023a.)

Koronatauti ja kasvomaskeiden käyttö aiheutti ristiriitoja ihmisten välille. Toisten mielestä kasvomaskeja ja muut rajoitukset olivat aivan turhia ja toisten mielestä tarpeellisia. Osa ihmisistä pelkäsi tautia ja sen oireita. Toiset pelkäsivät oman tai yrityksen toimeentulon puolesta. Koronasta uutisoitiin paljon päivittäin ja koronakeskusteluista ei voinut välttyä. Koronaan keksittiin rokote, joka suojaisi taudin vakavalta muodolta. Myös rokote jakoi ihmiset kahtia. Toisten

mielestä rokote oli kaikille välttämätön ja tarpeellinen, ja toiset eivät uskoneet rokotteen antamaan suojaan. Rokotteen myötä kehiteltiin koronapassi, jolloin kaksi rokotetta ottaneet, tai koronan sairastanut henkilö, kenellä on jo yksi rokote, saivat koronapassin. Koronapassilla sai pääsyn esim. ravintoloihin ja tapahtumiin. Koronapassin avulla pyrittiin saamaan ravintolat, baarit ja tapahtumat auki ilman, että koronatartuntojen määrä kasvaisi. Koronapassi oli käytössä vain lyhyen aikaa, sillä THL:n mukaan, epidemian laatu muuttui, eikä koronapassista ollut enää hyötyä. (THL 2023a.)

Kasvomaskin avulla estetään pisaroiden leviämistä ympäristöön. Kasvomaskia käyttäessä suojaa muita tartunnalta. Maski suojaa maskityypin mukaan, jonkin verran myös kantajaansa. Koronapandemian aikana on myös puhuttanut, että onko kasvomaskien käytöstä yleisesti hyötyä ja mitä sillä pyritään edistämään. Tärkeimmässä asemassa kasvomaskien käytössä ovat siis sairastuneet henkilöt. Alkuun jatkuvat muutokset kasvomaskien käytössä aiheuttivat myös paljon keskusteluja. Sekavat säännöt kasvomaskien käytöstä varmasti vaikutti myös negatiivisesti ihmisten suhtautumiseen. Useat työt muuttuivat myös fyysisesti rankemmiksi, kun maskia jouduttiin käyttämään 8-12 tuntia työpaikalla työpäivän aikana. (THL 2023a)

Koko koronapandemian ajan on käyty keskusteluja siitä, miten koronarajoitukset vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin nyt ja vielä muutamien vuosien päästä. Yksin kotona oleminen, työskentely ja opiskelu omassa kotona ilman työ- tai opiskelukavereita on ollut toisille tosi raskasta. Mielenterveysongelmat ovat nousseet koronapandemian vuoksi ja jonot hoitoihin ovat kasvaneet. Kukaan ei vielä osaa sanoa, kuinka pitkään näemme seurauksia koronapandemian takia. (Valtioneuvosto 2022.)

Monet kasvattajat ja johtajat varhaiskasvatuksessa olisivat kaivanneet tarkempia ohjeita, miten toimia korona-aikana. Suositukset kasvomaskista ym. olivat olemassa, mutta ne eivät olleet tarpeeksi tarkkoja. Jatkuvasti muuttuvat suositukset rasittavat henkilökunnan jaksamista. Maskisuositus tuli lopulta voimaan myös varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevä henkilöstö on ollut väsynyttä ja huolestuneita, miten varhaiskasvatus pyörii korona-aikana. Sijaisia on ollut hankala saada ja lasten määrää päiväkodissa on ollut vaikea arvioida, sillä sairastumiset ja karanteenit voivat tapahtua nopeasti. (Lahdenperä 2020.) Korona-aika on lisännyt perheiden tarvitsemaa tukea, moni kaipaa vertaistukea omaan vanhemmuuteen. Jopa pienet lapset ovat kokeneet yksinäisyyttä, kun eivät ole päässeet päiväkotiin tai näkemään muita lapsia. (Tolppi 2022.)

YK:n lapsen oikeuksien komitea on varoittanut koronakriisin aiheuttamista vakavista fyysisistä, emotionaalisista ja psyykkisistä vaikutuksista lapsiin, sekä heidän oikeuksien toteutumisesta. Jotta vaikutuksia voitaisiin minimoida, tarvitaan nopeita välittömästi korjaavia toimenpiteitä, sekä kokonaisvaltainen suunnitelma lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi ja edistämiseksi. (Valtioneuvosto 2020.)

Poikkeusoloissa, sekä niiden jälkeisissä toimissa helposti sivurooliin jäävät lasten ja nuorten erityinen asema ja oikeudet. Julkisista palveluista enemmän riippuvaisia aikuisväestöön verrattaessa ovat lasten ja nuorten hyvinvointi, sekä kehitys. On selvää, että koronapandemia ja erilaiset poikkeusjärjestelyt vaikuttavat lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Jokainen ei kuitenkaan koe asioita samalla tavalla ja vaikutukset voi vaihdella esimerkiksi keston ja laajuuden suhteen. Erityisesti heikommassa asemassa olevat lapset kärsivät, jos he joutuvat olemaan pitkään pois varhaiskasvatuksesta, koulusta tai harrastuksista. Myös lapset, jotka tarvitsevat samanaikaisesti useampia palveluita tai erityistä tukea kärsivät. (Valtionneuvosto 2020.)

2.2 Varhaiskasvatus koronapandemian aikana

Koronapandemia on muuttanut varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien työntekoa. Lapset ja aikuiset pyritään pitämään ns. omissa ryhmissä, ja sijaisia pyritään välttämään. Päiväkotiryhmien yhteistyö ulkopuolisten tahojen kuten kirjastojen tai perhepäivähoitajien kanssa joutui tauolle koronapandemian aikana. (Valkama 2021; Kalliosaari 2022.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö oli yksi ammattiryhmistä koronapandemian alkaessa, kenellä ei ollut mahdollisuutta etätöihin. Tämä huolestutti monia työntekijöitä, sillä riskinä oli oma sairastuminen. Riskiryhmäläiset ja raskaana olevat työntekijät kokivat tilanteen erittäin huolestuttavaksi. Työ ei ollut turvallista henkisesti, eikä fyysisesti. Huoli kohdistui myös perheiden ja lasten hyvinvointiin. (Valkama 2021; Kalliosaari 2022.)

Työtä kuormittavina tekijöinä nähtiin myös heikko tiedotus, ryhmien yhdisteleminen, sekä siivouksen ja suojainten vähyys. Epätietoisuus ja jatkuvasti vaihtuvat suunnitelmat aiheuttivat henkilöstölle huolta ja kuormitusta. Tilanne oli hyvin epävarma, eikä tarkkoja ohjeistuksia tai valtakunnallista linjaa ollut. Kaiken kaikkiaan tilanteen nopeat muutokset ja alueelliset erot kuormittivat työntekoa. (Talentia 2020.)

Vantaan kaupunki päivitti ohjeistuksen varhaiskasvatukseen, koulunkäyntiin ja opiskeluun koronatilanteessa. Ohjetta on päivitetty 19.1.2022. Nykyisessä ohjeistuksessa kehoitetaan tulemaan varhaiskasvatukseen, kouluun ja oppilaitoksiin vain oireettomana ja terveenä. Henkilöstöllä on velvollisuus käyttää maskia. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lasten ei tarvitse käyttää kasvomaskia. (Vantaa 2022.)

Mikäli varhaiskasvatuksessa olevan lapsen perheessä on koronapositiivinen, suositellaan THL:n ohjeistuksen mukaisesti lapsen jäämistä kotiin 5 vuorokauden ajaksi. Perheen tulee käyttää omaa harkintaa, onko eristys oireettomalla lapsella aiheellista ja onko sen järjestämiseen mahdollisuutta. Huoltajia kehoitetaan käyttämään maskia tuonti- että hakutilanteissa. Lapsen

sairastuessa koronavirukseen, tulee tartunnasta ilmoittaa päiväkodinjohtajalle. Johtaja ilmoittaa altistumisesta henkilöstölle, sekä ryhmän muiden lasten huoltajille. (Vantaa 2022.)

Koronan aikana on käytetty paljon pienryhmiä, jotka ovat jääneet käytäntöihin myös rajoitusten purettua. Pienryhmissä toimiminen on jäänyt varhaiskasvatuksen arkeen, koska pienryhmyöskentelyn on koettu rauhoittavan arkea. On koettu, että toimiminen pelkän oman ryhmän kanssa on lujittanut yhteishenkeä ja luonut tiiviimmän ryhmän. Korona-aika on pakottanut varhaiskasvatuksen työntekijät miettimään esim. pienryhmien muodostamista ja tilojen käyttöä uudella tavalla ja osa näistä uudistuksista on jäänyt käyttöön. Työskenteleminen oman työryhmän kesken on kuitenkin voinut luoda ”kuppikuntia” työpaikalla ja se voi vaikuttaa viestien kulkemiseen työntekijältä toiselle. (Honkalo 2020; Kansallisen koulutuksen arviointikeskus 2020.)

Päiväkotitoiminnassa jokaiselle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelman tavoitteena on kirjata tavoitteita, jotka otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Toisilla lapsilla on enemmän haasteita jokapäiväisessä toiminnassa kuin toisilla. Tästäkin syystä lapset voivat suhtautua eri tavalla muutoksiin, esim. kasvomaskien käyttö. Jokaisen lapsen tulisi saada tarvittavat tukitoimet varhaiskasvatuksen parissa. Tukitoimien saaminen ja niiden hoitaminen koronarajoitusten aikana on hankaloitunut. Koronarajoitusten aikana pyrittiin välttämään kontakteja, jolloin moniammatilliset tukitoimet ovat jääneet vähemmälle. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018; varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10-11; Opetushallitus 2022.)

3 Vuorovaikutus

Jokaisen vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa heti syntymän jälkeen ja jatkuu koko elämän ajan. Vauva kommunikoi aluksi itkulla, jolla hän pystyy viestittämään omista tarpeistaan. Kiintymyssuhde syntyy vauvan ja hoitavien aikuisten välille. Lapsen ja varhaiskasvatuksen hoitajien välille syntyy kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde tarjoaa lapselle turvaa, lohtua sekä hoivaa. Vauva kiintyy niihin ihmisiin, jotka antavat hänelle aikaa (Minerva 2010, 70-71). Aikuiset kommunikoivat vauvallekin sanoilla ja lauseilla, vaikka vauva ei niitä vielä täysin ymmärrä. Kommunikoinnissa huomioidaan myös kanssa kommunikoijan eleet ja ilmeet. Non-verbaalinen kommunikointi yleensä jyrää verbaalisen eli sanallisen viestinnän. Esim. henkilö A kertoo olevansa iloinen, mutta hän kuulostaa ja näyttää surulliselta, niin henkilö B, huomaa henkilön A:n olevan surullinen, eikä usko hänen sanojansa. Tämä on yksi huomio siitä, miksi ajatella, että maskien käyttö voi olla muuttanut lapsien vuorovaikutuksen kehittymistä, koska lapset eivät näe hoitajan koko kasvoja, jolloin lapsen voi olla vaikea ymmärtää hoitajan kommunikointia tai lapsi voi kokea sen ristiriitaiseksi. (Varhaiset vuorovaikutuskokemukset 2019.)

Opinnäytetyömme tarkastelee juuri vuorovaikutuksen kehittymistä ja non-verbaalisen vuorovaikutuksen käyttöä.

Lapset viettävät usein suurimman osan hereillä oloajastaan päiväkodissa, jolloin päiväkodin toiminta vaikuttaa suuresti lapsen arkeen. Kotona lapsien vanhemmat eivät käytä maskia, joten lapset näkevät aikuisia ilman maskia ja pääsevät esim. peilaamaan omia ilmeitään aikuisen ilmeiden kautta. Kasvomaskien käytön aikana tämä on puuttunut varhaiskasvatuksesta, joten uskoimme, että jotain muutosta lapsien vuorovaikutuksen kehityksessä on tapahtunut. Lapsille voi olla lähes mahdotonta selittää koronapandemiaa ja sen tuomia muutoksia arkeen. Lapset voivat olla ihmeissään, miksi maskeja käytetään, jos he ovat tottuneet olemaan kotona ja näkemään ihmiset ilman maskeja. (Varhaiset vuorovaikutuskokemukset 2019.)

Lapsen jäädessä hoitoon voi lapsi tuntea olevansa yksin ja tuntea turvattomuuden tunnetta. Lapset tarvitsevat läheisyyttä ja kosketusta, jolloin he voivat tuntea olonsa turvalliseksi (Howard 2008, 65). Kasvomaskien käyttö on voinut lisätä lapsen turvattomuuden tunnetta, vaikka päiväkodissa on oltu lähekkäin. Päiväkotiympäristössä turvavälejä on ollut mahdotonta pitää. Turvallisuuden tunne lapsella lisää hänen suotuisaa kehittymistensä. Turvallinen kiintymyssuhde vauvana voi lisätä lapsen luottamusta aikuiseen vielä murrosiässä. Turvallinen suhde kotona, helpottaa lasta sopeutumaan kodin ulkopuoliseen hoitoon. (Minerva 2010, 84).

On tutkittu, että lapsen turvallisuuden tunteen säilyminen hoitopaikassa helpottuu, jos hoitopaikkaan käydään tutustumassa pikkuhiljaa yhdessä vanhemman kanssa. Korona aikana tutustumiskäynnit vähentyivät reippaasti ja vanhempia ei päästetty päiväkodin sisätiloihin tiukimpien rajoitusten aikana. Voisi kuvitella, että päiväkotitavalta korona-aikana aloittava lapsi olisi itkuinen ja tuntisi itsensä turvattomaksi, näin ei kuitenkaan ollut. Moni lapsi oli saanut rajoitusten takia viettää paljon aikaa kotona omien vanhempien kanssa, joten lapset olivat rauhallisia ja rohkeita. (Minerva 2010, 85; Vuorovaikutusta ja toisten huomioonottamista harjoitellaan päiväkodissa jo varhaisvuosista lähtien 2021.)

Kasvomaskien käyttö ja etäisyyden pitäminen toisiin ihmisiin, on muokannut ihmisten välistä vuorovaikutusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kohta, jossa lapsia kehoitetaan tutustumaan toisiin ihmisiin, jolloin lapsien vuorovaikutus- ja ilmaisutaidot kehittyvät. Korona-aika ja sen tuomat rajoitukset ovat kuitenkin poistaneet retket päiväkodin ulkopuolelle tai vieraiden saapumiseen päiväkotiin, jolloin vuorovaikutustaitojen kehittäminen on tapahtunut vain omalla porukalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

3.1 Varhainen vuorovaikutus

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan kaikkea lasta hoivaavan ja lapsen yhteistä tekemistä. Yhteinen tekeminen ja kokeminen ensimmäisinä vuosina on todella tärkeää. Varhaisen vuorovaikutuksen aikana aikuisten tulee olla herkkiä lapsen antamille viesteille. Aikuisen johdonmukainen vastaaminen lapsen antamiin viesteihin vahvistaa lapsen minäkuva. Onnistunut varhainen vuorovaikutussuhde voi helpottaa lasta myöhemmin solmimaan uusia vuorovaikutussuhteita. Se myös auttaa luomaan hyvää itsetuntoa sekä empatiakykyä. Lapsen kehitykselle on tärkeää, että hän voi solmia pitkäaikaisia vuorovaikutussuhteita henkilöihin, jotka häntä hoivaavat. (MLL 2023b)

Varhainen vuorovaikutus kehittyy vauvalla heti syntymästä 1-2-vuoden ikään asti. Osa vauvoista menee hoitoon jo vuoden ikäisinä, jolloin varhainen vuorovaikutus kehittyy myös päiväkotiympäristössä. Varhaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuu vauvan tunteiden peilaamista. Tunteiden peilaamisessa vanhempi tai joku muu vauvasta huolehtiva henkilö peilaa vauvan omia tunteita. Jos vauva on itkuinen ja surullinen, on myös aikuinen surullinen tai jos vauva nauraa ja hymyilee, vastaa aikuinen lapsen nauruun hymyilemällä ja nauramalla. Tunteiden peilaamisen ansioista vauva tiedostaa, että aikuinen huomaa vauvan ja hänen tarpeensa. Tunteiden peilaamisen avulla lapset kehittävät tunne-elämän ymmärrystä. Vauvat oppivat ennen sanojen ymmärrystä ymmärtämään ilmeen ja tunteen. Vauvoilla ja lapsilla itku kertoo jostakin, lapsella voi olla nälkä, väsy tai tilanne voi olla lapsen mielestä epämieluisa. (Hoffman, Holm & Åhs 2016; Howard 2008, 63-64)

Kasvomaskien käyttö hankaloittaa tunteiden peilaamista, sillä vauva ei näe aikuisen ilmeitä kasvomaskin takaa. Osa päiväkodeista käytti korona-aikana osan ajasta läpinäkyvää visiiriä, jolloin aikuisen ilmeet näkyivät lapsille, mutta visiirien käytöstä jouduttiin luopumaan, koska ne eivät olleet yhtä tehokkaita estämään viruksen tarttumista kuin kasvomaski. Osa pienistä lapsista pelkää kasvomaskia ja toisissa lapsissa ei huomaa eroa kasvomaskien käytön myötä. Osa vauvoista on syntynyt keskelle koronaa, jolloin heille kasvomaskit ovat tutumpi näky, ja he saattavat vierastaa todella paljon vieraita ihmisiä ilman maskia. (Vähäsarja 2021.)

3.2 Nonverbaalinen vuorovaikutus

Vuorovaikutus on laaja käsite, eikä se ole esimerkiksi vain pelkkää puhetta. Ilmeet, eleet, äänensävyt ja keho kertovat meille siitä, miten suhtaudumme toisiin ihmisiin ja eri tilanteisiin. Tarkkailemme ja tulkitsemme itse myös jatkuvasti toisten ihmisten ilmeitä ja eleitä. Puhetta voidaan täydentää sanattomalla eli nonverbaalisella vuorovaikutuksella ja joskus se voi korvata sen jopa kokonaan. Ryhmän vuorovaikutus on vaativampaa, kuin kahden ihmisen välinen vuorovaikutus, sillä ryhmässä tarkkaillaan ja tulkitaan useita henkilöitä samanaikaisesti. Lapsien perusturvallisuus ja kyky tunteiden säätelyyn vaativat kehittyäkseen hyvän vuorovaikutussuhteen. (OPH 2022.)

Pienet lapset, jotka eivät vielä osaa puhua tai ymmärrä kokonaan sanoja ja lauseita, osaavat aistia henkilön nonverbaalista vuorovaikutusta. Nonverbaalinen vuorovaikutus voi luoda lapselle turvallisen tai turvattoman ilmapiirin. Lapset oppivat nonverbaalisen vuorovaikutuksen kautta ensimmäiset vuorovaikutustaitonsa. (OPH 2022.)

Lapsi aistii aikuisen kehonkieltä, kun rauhoitat itkevää lasta, on tärkeää pysyä itse rauhallisena, jolloin lapsi pystyy samaistumaan tunteeseensa. Jos itse alkaa turhautua tilanteeseensa, voi lapsikin tuntea epävarmuutta ja pelkoa. (Howard 2008, 74.) Usein lapsi oppii ensisanat n. vuoden ikäisenä, jonka jälkeen puheenkehitys vauhdittuu. Ainakin ensimmäisen vuoden ajan lapsi käyttää ainoastaan non-verbaalista vuorovaikutusta, koska ei osaa vielä puhua. (Minerva 2010, 51.)

Lapset tulkitsevat muiden ihmisten viestintää kokonaisvaltaisesti, eli heille non-verbaalinen vuorovaikutus näyttäytyy vahvemmin kuin aikuisille. Lapsi kokee itsensä osalliseksi juuri vuorovaikutuksen avulla. Tämän takia on tärkeää kiinnittää huomiota niin verbaalisen kuin non-verbaaliseen vuorovaikutukseen. Pienet lapset kokevat tulleen ymmärretyksi, kun vanhempi vastaa nonverbaalisti lapsen tunnetiloihin. Jos lapselle vastaa neutraalisti vain sanoilla, voi lapsi jäädä yksin oman tunteen kanssa. (Ahonen 2022; Baylin & Hughes 2012.)

3.3 Vuorovaikutuksen kehittymisen vaiheet

Lapsen kehityksen suurimmat vaiheet tapahtuvat kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana tapahtuu huomattavia muutoksia lapsen biologisessa ja kognitiivisessa kehitymisessä sekä vuorovaikutustaidot kehittyvät vauhdilla. Vauvan tarkoituksenmukainen ja vuorovaikutuksellinen hymy ja jokertelu alkavat jo 2-3-kuukauden ikäisenä. Alle 2-3 kuukauden ikäiset vauvat voivat myös hymyillä, mutta he eivät vielä tee sitä tarkoituksella. Monet alle vuoden ikäiset lapset eivät vielä ole päiväkodissa, mutta vauvat ovat nähneet maskeja käyttäviä ihmisiä esim. kaupassa tai neuvolassa. Vauvan vuorovaikutustaitojen kehittymiselle voi olla ristiriitaista nähdä esim. iloisesti puhuva neuvolantäti kasvomaski naamalla, jolloin vauva ei näe neuvolantädin ilmettä. (Mäntymaa & Tamminen 1999; Howard 2008, 70.)

Psykoanalyttisessä teoriassa ajatellaan, että jokainen varhainen vuorovaikutushetki jää vauvalle muistiin episodisena muistijälkenä. Episodin muistijälki jää vauvan muistiin sellaisena, kun vauva on itse hetken kokenut. Kun vuorovaikutushetki tapahtuu useamman kerran samantyyllisenä, muodostuu siitä representaatio, mikä on vuorovaikutustilanteiden yleistynyt mielikuva. Vauva oppii pikkuhiljaa tuntemaan, miltä tuntuu olla äidin kanssa. Vauva oppii ennakoimaan mitä vuorovaikutustilanteissa tapahtuu ja vauva hämmentyy, jos tilanne etenee toisella tapaa, tätä voi tapahtua jo vauvan ollessa 3kk ikäinen. Tämän ikäiset ja hiukan vanhemmat vauvat voivat hämmentyä suuresti kasvomaskien käytöstä, koska silloin vuorovaikutus ei etene samalla tavalla kuin ennen. (Mäntymaa & Tamminen 1999.)

Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa on suuressa roolissa. Vuorovaikutustaitoja opetellaan varhaiskasvatuksen arjessa. Vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi kuunteleminen, omien mielipiteiden ilmaiseminen ja keskusteleminen. Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota toisten kuuntelemiseen ja oman vuoron odottamiseen. Vuorovaikutustilanteita harjoitellaan leikkiessä. Leikkiessä lapset oppivat toisten kuuntelemista ja yhdessä suunnittelemista. Leikit voivat mukailla arkisia asioita kuten kaupassa käyntiä, jolloin lapset oppivat leikin kautta uusia asioita. (Mieli 2022.)

4 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko koronapandemian aikana kasvomaskien käyttö vaikuttanut lapsien vuorovaikutuksen kehittymiseen ja millä tavoin tämä on näkynyt varhaiskasvatuksen parissa työskenteleville. Tarkoituksena oli saada tietoa, onko varhaiskasvatuksen työntekijöiden työtavassa tapahtunut muutoksia ja minkälaisia keinoja varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät ovat käyttäneet vahvistaakseen vuorovaikutusta. Tutkimme, miten edellä mainitut kysymykset ovat vaikuttaneet päiväkotiympäristössä, koska se on Suomessa yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuoto (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.) Opinnäytetyö käsitteli seuraavia tutkimuskysymyksiä:

Onko lasten vuorovaikutuksen kehittämisessä huomattu muutosta?

Miten työnteke on muuttunut kasvomaskien käytön aikana?

Onko maskien käyttö vahvistanut nonverbaalisen eli sanattoman viestinnän keinoja?

4.1 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin käyttämällä kvalitatiivista eli laadullista tutkimustapaa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään merkityksiä kokonaisvaltaisesti ja laadullinen tutkimus voi tuottaa tarkkaa sekä syvällistä tietoa. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata, selittää ja ymmärtää todellisuutta. Laadullisessa tutkimuksessa vastaukset ovat osallistujan omakohtaista tietoa ja/tai kokemusta kyseiseen aiheeseen liittyen. Tyypillisesti laadullinen tutkimus suoritetaan erilaisin haastatteluin, jolloin haastateltavan ääni ja mielipiteet pääsevät hyvin esille, tästä esimerkkinä teemahaastattelu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava porukka valitaan, eikä se ole sattumanvarainen. Haastattelimme neljää työntekijää, jolloin haastateltavien määrä oli sopiva laadulliselle tutkimukselle ja haastattelulle. Tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua, jonka avulla pyrimme saamaan keskustelemaan ilmapiiriin. Tarkoituksemme oli järjestää haastattelut paikan päällä, mutta covid-19 tilanteen vuoksi päädyimme pitämään haastattelut etänä Teams-yhteydellä. (Koppa 2021.)

4.2 Teemahaastattelu

Valitsimme menetelmäksi teemahaastattelun, koska haluamme saada mahdollisimman laajoja vastauksia työntekijöiltä. Uskomme, että haastattelun avulla saamme pidempiä ja laajempia vastauksia kuin, että kysyisimme samat kysymykset kyselylomakkeella. Teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Haastattelu etenee teemojen mukaan keskustelun omaisesti. Teemahaastattelu mahdollistaa vastausten tarkentamisen ja lisäkysymyksien kysymisen. (KvaliMOTV 2023c).

Haastattelu on aineistonkeruumenetelmä, jossa tutkija pääsee vuorovaikutukseen haastatteluun osallistuvan henkilön kanssa. Teemahaastattelussa voi olla suljettuja sekä avoimia kysymyksiä. Haastattelu on joustava ja se voi edetä omassa tahdissa. Haastattelussa voidaan myös tarkentaa kysymyksiä tai tehdä jatkokysymyksiä, joko tutkijan tai haastateltavan puolelta. Haastattelun käytön huonoja puolia ovat, että haastatteleminen voi olla aikaa vievää ja haastateltava voi muuntaa omia vastauksia esim. sosiaalisesti hyväksyttäväksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997/2016, 208).

Teemahaastattelua varten luodaan haastattelurunko, jossa määritellään teemat. Haastattelussa teemat käsitellään yksitellen, mutta teeman sisällä kysymyksien järjestystä tai muotoa voidaan vielä vaihtaa. Tämä mahdollistaa sujuvan ja keskustelumaisen haastattelun. Teemahaastattelussa haastattelija tai haastatteluun vastaava voi tehdä tarkentavia kysymyksiä, jolloin voidaan välttyä väärinymmärryksiltä. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 66-67.)

Toteutimme aineiston keruun teemahaastattelulla, koska haastatteluun osallistuvilla oli oma-kohtaista tietoa ja näkemystä aiheesta. Mietimme aluksi käyttävämme kyselylomaketta, koska lomakkeella vastauksia olisi saatu määrällisesti enemmän, mutta siinä vastaukset olisivat voineet jäädä liian suppeiksi. Teemahaastattelun avulla pystyimme kysymään jatkokysymyksiä, mitkä eivät olisi lomakkeella onnistuneet. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47.)

Haastattelun ensimmäinen tema koski kasvomaskien käyttöä. Selvitimme muun muassa milloin kasvomaskien käyttö alkoi ja pidettiinkö kasvomaskia ulkona. Teemahaastattelun toinen osa koski nonverbaalista viestintää. Tässä teemassa keskusteltiin muun muassa siitä, millä keinon vuorovaikutusta pyrittiin vahvistamaan lasten kanssa. Kolmas osa oli, miten työnteke on muuttunut kasvomaskien käytön aikana. Tässä teemassa esiin nousi esimerkiksi fyysiset rasitukset työnteossa. Teemahaastattelun teemat sopivat meidän tutkimuskysymyksiimme. Teemojen avulla pystyimme keskittymään yhteen aiheeseen kerrallaan ja saimme keskustelua kyseisestä aiheesta aikaiseksi.

5 Aineisto ja menetelmät

Kun olimme päättäneet opinnäytetyön aiheen keväällä 2022, aloimme etsiä sopivaa yhteistyökumppania. Olimme yhteydessä useampiin varhaiskasvatuspaikkoihin Vantaalla ja Kouvolassa. Tiedustelimme heiltä, olisiko heillä mielenkiintoa lähteä mukaan meidän opinnäytetyöprojektiimme. Monissa varhaiskasvatuspaikoissa oli muutoksia henkilökunnassa, joten vastausten saaminen oli hidasta sekä useampi päiväkotikieltäytyi, sillä loppukevät oli kiireistä aikaa päiväkodeissa. Löysimme kuitenkin erään päiväkodin Vantaalta, joka innostui meidän opinnäytetyöstämme ja he halusivat lähteä mukaan. Kävimme heidän kanssaan läpi yhdessä toteutusta, heidän toiveitaan sekä alustavaa aikataulua. Sovimme, että päiväkodin yhteyshenkilö kyselee muiden työntekijöiden kiinnostusta osallistua haastatteluihin ja hän ottaa meihin yhteyttä, kun osallistujamäärä selviää. Me lupasimme olla myös heti yhteydessä päiväkotiin, kun saamme Vantaan kaupungilta tutkimusluvan.

5.1 Aineiston keruu

Saatuamme tutkimusluvan Vantaan kaupungilta 23.6.2022 olimme yhteydessä yhteistyöpäiväkotiimme ja sovimme lopullisen haastattelupäivän ja kartoitimme osallistujien määrää. Meidän haastatteluamme osallistui neljä (4) henkilöä. Olisimme aluksi toivoneet suurempaa osallistujamäärää, mutta tyydyimme neljään (4) haastateltavaan, koska yhteistyökumppanin löytäminen oli koitunut hankalaksi. Tämän jälkeen lähetimme Teams-kokouskutsun päiväkodille sähköpostilla. Haastattelun vastaajat työskentelevät kaikki samassa päiväkodissa, mutta osa eri ryhmissä. Haastateltavissa on niin varhaiskasvatuksen opettajia sekä lastenhoitajia. Haastateltavat ovat työskennelleet päiväkodissa korona-aikana ja myös ennen sitä, jolloin he pystyivät vertailemaan kasvomaskien käytön vaikutuksia ja miten eri rajoitukset ovat vaikuttaneet työntekoon.

Alun perin ajattelimme haastatella myös lasten vanhempia kyselylomakkeen avulla. Tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että vanhempien ajatukset eivät olisi tuoneet meidän opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiin tarvittavia vastauksia. Vanhemmat eivät ole tietoisia päiväkodin arjesta työntekijän näkökulmasta, joten eivät osaisi kertoa tarvittavia tietoja tai verrata työntekoa ennen kasvomaskien käyttöä. Lapset olisivat voineet myös aloittaa päiväkodin vasta kasvomaskien käytön aikana, jolloin heillä ei olisi ollut vertauspohjaa arkeen ilman kasvomaskeja.

Teemahaastattelut suoritettiin syyskuussa 2022 Microsoft Teams-sovelluksen avulla. Olimme sopineet päiväkodin kanssa, että haastattelut suoritetaan vasta syyskuussa, sillä kesällä osa henkilöstöstä oli lomalla. Haastattelut nauhoitettiin, joten pystyimme myöhemmin litteroimaan vastaukset. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina ja yksi haastattelu kesti noin 20 minuuttia. Meistä vain toinen oli haastattelutilanteessa mukana, ja haastattelija pyrki kysymään kysymykset neutraalisti, jolloin haastattelijan mielipiteet eivät vaikuttaisi

haastateltavan vastauksiin. Haastattelun kysymyksiä suunnitellessa, sekä itse haastattelutilanteessa oli tärkeä muistaa, ettei kysymykset olisi johdattelevia tai ettei haastattelija kysyisi kysymyksiä johdattelevasti.

Vaikka meistä vain toinen haastatteli, niin tämä ei kuitenkaan vaikuttanut haastattelun kulkuun juuri ollenkaan. Haastattelun alkuun kerroimme vielä haastatteluun tulevalle hiukan meidän opinnäytetyöstämme ja sen teemoista. Olimme tehneet yhdelle Word-pohjalle suostumuslomakkeen, jonka osallistujat saivat lukea rauhassa ennen haastattelun alkua. Kävimme läpi haastateltavan oikeudet eli sen, että haastateltava voi lopettaa haastattelun missä vaiheessa tahansa, sekä pyysimme myös hänen suostumuksensa haastatteluun. Haastattelu sujui hyvin luontevasti kysymyksiä ja teemoja seuraten, sekä niistä syntyneen keskustelun avulla. Haastateltavilta emme vaatineet kamerankäyttöä, mutta haastattelijalla oli kamera auki koko haastattelun ajan. Vaikka haastateltavilla ei ollut kameroita auki, tuntui keskustelu silti luontevalta.

Keskustelut etenivät johdonmukaisesti etukäteen suunnitelluin teemoin. Haastateltavat tulivat vuorotellen etäyhteyden päähän haastateltavaksi. Haastattelun aikana pystyi havainnoimaan, että työntekijät kiinnittivät huomiota hyvin erilaisiin kysymyksiin. Osa teemoista herätti keskustelua vähemmän, kun taas osa enemmän. Jotkut pysähtyivät tiettyjen kysymysten kohdalle pidemmäksi aikaa, ja heillä olisi riittänyt puhuttavaa kysymyksestä ja teemasta enemmänkin.

Teemahaastattelun avulla sai tutkittavasta aiheesta enemmän irti, kuin jos olisi vain lähettänyt kyselylomakkeen työntekijöille. Haastattelun aikana huomasin, että työntekijöille oli tärkeää päästä keskustelemaan kasvomaskien käytöstä ja sen vaikutuksista työntekoon. Työntekijät pääsivät purkamaan omia ajatuksia ja kokemuksia. Haastateltavien määrä jäi melko pieneksi, kun haastateltavia oli vain neljä (4). Tämä ei kuitenkaan loppujen lopuksi haitannut, sillä ajattelimme, että teemahaastattelun avulla saimme melko laajoja vastauksia, joten pieni osallistujamäärä ei vaikuttaisi merkittävästi tutkimustuloksiin. Vaikka haastateltavia oli vain neljä (4), jakoutuivat mielipiteet kasvomaskien käytöstä laajasti ja vastaukset olivat melko erilaisia. Haastateltavat olivat kokeneet koronapandemian haasteet ja hyödyt melko eri lailla. Vaikka vastaukset olivat melko erilaisia, niin lopputulos oli kuitenkin yhtenäinen siitä, ettei kasvomaskin käyttö vaikuttanut suuresti vuorovaikutukseen.

5.2 Aineiston analysointi

Kun opinnäytetyön tutkimusaineisto oli kerätty, piti se muuttua muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. Haastatteluaineiston kohdalla se tarkoitti nauhoitusten litterointia, eli nauhoitusten muuttamista tekstimuotoon. Litterointi helpottaa tutkimusaineiston analysointia, eli tutkimusaineiston järjestelmällistä läpikäyntiä, aineiston ryhmittelyä, sekä luokittelua. (Vilkka 2021.)

Haastatteluiden jälkeen aloimme litteroimaan eli kirjoittamaan haastattelun aineistoa auki. Litteroinnissa koko haastattelu kirjoitetaan kokonaisuutena esim. Word-tiedostoon. Sovimme, että toinen litteroi kaksi ensimmäistä haastattelua ja toinen loput kaksi. Litteroimme haastattelut yhteiseen Word-pohjaan. Litteroinnin jälkeen aloimme analysoimaan tutkimustuloksia sisällönanalyysin avulla.

5.3 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytettävä aineiston analyysitapa. Sitä käytetään tekstien tai tekstimuotoon saatettujen aineistojen analysoimisessa. Esimerkiksi litteroidut haastattelut voidaan analysoida sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysin tavoitteena on auttaa aineiston järjestämisessä tiiviiseen ja selkeämpään muotoon kadottamatta sen sisällä olevaa keskeistä tietoa. Pelkistämisen tavoite on lisätä aineiston informaatioarvoa. On välttämätöntä tiivistää ja pelkistää aineistoa, sillä laaja aineisto on sellaisenaan melko hajanaista. (Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät 2020.)

Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tavoitteena on löytää tutkimusaineistosta esimerkiksi jonkinlainen toiminnan logiikka tai tutkimusaineiston ohjaaman jonkinlainen tyypillinen kertomus, tyyppikertomus. (Vilkkä 2021.)

Aineistolähtöinen analyysi noudattaa kolmea vaihetta. Ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistettyä, eli redusoidaan. Aineistosta etsitään tutkimukselle oleelliset kohdat, jonka jälkeen merkityt kohdat pelkistetään kirjoittamalla ne uudelleen tiivistettyyn muotoon. Tämän jälkeen tutkimukselle oleelliset kohdat ryhmitellään, eli klusteroidaan. Pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään siten, että samaa asiaa tarkoittavat ilmaukset muodostavat alaluokan. Alaluokat nimetään sisältöä kuvaavalla otsikolla. (Spoken 2023, Sisällönanalyysi.)

Viimeisenä vaiheena analysoinnissa on yleiskäsitteiden muodostaminen, eli abstrahointi. Luokittelua jatketaan siten, että ryhmittelyvaiheessa muodostuneet alaluokat yhdistellään yläluokiksi. Yläluokista muodostetaan pääluokkia ja pääluokista yksi yhdistävä luokka. Kaikki luokat nimetään sisältöä kuvaavalla otsikolla. (Spoken 2023, Sisällönanalyysi.)

Kävimme yhdessä litteroitua aineistoa läpi ja noudatimme aineistolähtöisen analyysin vaiheita. Aluksi muutimme alkuperäisiä ilmauksia pelkistetyiksi ilmauksiksi. Kun pelkistetyt ilmaukset olivat valmiina, niistä muodostettiin alaluokkia. Viimeisenä vaiheena luokittelimme ryhmittelyvaiheessa muodostuneet alaluokat yläluokiksi. Lopulta yläluokista muodostettiin pääluokkia ja pääluokista yksi yhdistävä luokka.

Tässä alhaalla taulukoita, joihin olemme keränneet meidän tutkimuksemme eri vaiheet. Taulukko 1 kertoo aineiston pelkistämisestä. Taulukossa kaksi (2) on pelkistetyistä ilmauksista muodostettu alaluokkia. Taulukko 3 kertoo, miten alaluokista on muodostettu tutkimuksen yläluokat.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
Oli turvallisempaa lapsen lähellä, ei tarvinnut pelätä tartuntaa	Maskin käytön hyödyt
Äänenkäyttö oli tarkemmin mietittyä ja voimakkaampaa. Ilmeet pyrittiin samaan äänen ja eleisiin.	Eleiden vahvistaminen
Fyysisesti oli useammin pääkipeä, hapenotto erilaista, lämpösillä ilmoilla oli vielä kuumempi niiden kanssa.	Maskin käytön haitat.
Selkeämmät säännöt olisi pitänyt olla, että ehkä käyttää, jos saa käyttää, kuka käyttää, kunnes tuli selkeä ohje, että kaikki käyttää sisällä, mutta ulkona ei tarvitse.	Kokemuksia ohjeista
Kommunikointi vanhempien kanssa oli vähän hankalaa niiden kanssa.	Vanhempien kanssa kommunikointi
Ehdottomasti, etenkin pienten puolella, kun ei voinut käyttää visiiriä ja syliteltiin paljon. Jouduit käyttämään maskia, tulit uutena ja lapset vierastaa muutenkin ja on maski naamalla, mikä ei todellakaan helpota, että lapsi saisi suhun kontaktin	Vuorovaikutuksen kehittyminen

Taulukko 1: Aineiston pelkistäminen

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Maskien käytön hyödyt Maskien käytön haitat	Kokemuksia kasvomaskien käytöstä
Eleiden vahvistaminen Kokemuksia ohjeista	Poikkeusolojen aiheuttamat muutokset
Vanhempien kanssa kommunikointi	Yhteydenpito
Vuorovaikutuksen kehittyminen	Muutokset lasten kanssa kommunikoinnissa

Taulukko 2: Alaluokat

Alaluokat		Yläluokat
Kokemuksia kasvomaskien käytöstä Poikkeusolojen aiheuttamat muutokset	Vaikutukset työntekemiseen	Varhaiskasvatuksen henkilöstön työnkuvan muutokset korona-aikana
Yhteydenpito Muutokset lasten kanssa kommunikoinnissa	Vuorovaikutus	Lasten vuorovaikutus
Eleet Ilmeet	vuorovaikutuksen vahvistamisen keinoja	Nonverbaalinen vuorovaikutus

Taulukko 3: Yläluokat

6 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön haastattelun vastauksista ei ilmene vastaajien tunnistettavia tietoja. Me emme kysyneet haastateltavilta tunnistettavia tietoja haastattelun aikana. Meidän tutkimuksellemme olennaista ei ole esimerkiksi osallistujien ikä tai sukupuoli, joten haastateltavien tunnistaminen on melko mahdotonta.

Tutkimustyötä ohjasi hyvä tieteellinen käytäntö. Sillä tarkoitetaan sitä, että me tutkijat noudatimme eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Perustimme tiedonhankintamme oman alan tieteellisen kirjallisuuden tuntemukseen, muihin asianmukaisiin tietolähteisiin, sekä havaintoihin ja oman tutkimuksensa analysointiin. Tutkijoiden on noudatettava rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä ja tutkimustulosten esittämisessä. (Vilka 2021.)

Hyvä tieteellinen käytäntö edellytti myös sitä, että tutkijoiden tulee toimia vilpittömästi ja rehellisesti toisia tutkijoita kohtaan, sekä kunnioittaa heidän tekemiään töitä ja saavutuksia. On tärkeää ottaa huomioon, millaisia saavutuksia toiset tutkijat ovat tehneet samasta asiasta. (Vilka 2021.)

Tarkoituksenamme on pitää tutkimus ammattitaitoisesti toteutettuna, laadukkaana, luotettavana, avoimena ja rehellisenä. Tutkimukseen osallistuville kerrottiin, millaista aineistoa haastattelussa kerätään, missä aineistot säilytetään, millaista vuorovaikutusta osallistuvilta odotetaan ja millaista mahdollista tietoa osallistuja saa tutkimuksesta etukäteen. Tutkimuksen informaatiassa kerrottiin mitä uutta tietoa tutkimuksella tavoitellaan ja miten saavutettavia tutkimustuloksia voidaan hyödyntää. Vaikka tutkimuksemme kohteena onkin lapset, ei heidän identiteettiänsä voida millään selvittää, sillä haastattelut toteutettiin työntekijöiden kautta. Työntekijät saivat etukäteen tietoa haastattelusta ja saivat itse päättää osallistuvatko haastatteluun. Kysyimme jokaiselta vielä haastattelun alussa heidän halukkuutensa haastatteluun ja kerroimme, että haastattelun voi lopettaa missä vaiheessa tahansa. Jos haastatteluun ei halunnut osallistua tai sen halusi jättää kesken, ei siitä tule kokea huonoa omatuntoa, emme myöskään kyselyt syitä, miksi haastatteluun ei haluta osallistua. (Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0 2020.)

Opinnäytetyön validiteetti kertoo, miten tutkimuksessa käytetty tutkimusmenetelmä tutkii kyseistä aihetta. Pyrimme siihen, että teemahaastattelussa kysytyt kysymykset vastaavat meidän tutkimuskysymyksiimme ja antavat meille luotettavaa tietoa, siitä onko maskien käyttö muuttanut lapsien vuorovaikutuksen kehitystä ja jos, on niin millä tavoin. Tarkoituksenamme on haastatella vain yhtä päiväkotiryhmää, joten tulosten yleistettävyyttä esim. koko Suomen alueelle voi tuoda haasteita. Kyselyn vastausten samankaltaisuus tai toisistaan poikkeavuus, kertoivat meille paljon tulosten yleistettävyydestä laajemmalle alueelle. Jos yhden päiväkotiryhmän vastaukset ovat samansuuntaisia, on vastausten yleistettävyyttä helpompaa.

Päiväkotien henkilökunnan maskien käyttö on voinut olla erilaista eri päiväkotien välillä, jolloin vastauksissa voisi olla eroavaisuuksia pienenkin sijainnin sisällä. (Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0 2020.)

Pyrimme käsittelemään haastatteluista saamaamme aineistoa niin, että meidän omat mielipiteemme tai ennakko-oletukset, eivät vaikuttaneet, kuinka analysoimme aineistoa. Näin opinnäytetyöstä tuli uskottava. Vaikka olemme itse työskennelleet päiväkodissa maskien kanssa ja ilman maskia, niin pyrimme tekemään meidän haastattelumme kysymykset neutraaleiksi, jolloin emme ohjaile vastaajia meidän haluamaamme suuntaan. Meillä kummallakaan ei kuitenkaan ole tietoa siitä, ovatko maskit oikeasti tuoneet haasteita, vai onko niiden käytöstä ollut enemmän positiivisia vaikutuksia. Kokeilimme haastattelukysymyksiä lähipiirissä, jolloin voimme varmistua siitä, ymmärsivätkö muut ihmiset kysymykset samalla tavalla kuin me. Haastattelutilanteissa haastattelijalta pystyi kysymään, jos kysymystä ei ymmärrä. Muokkasimme muutamaa kysymystä jälkikäteen, kun testasimme kyselyä lähipiirille ja saimme sieltä palautetta. (Haltia, Huttunen & Niemi 2013.)

Tutkimusraportin läpinäkyvyys pyritään tuomaan esille niin, että koko tutkimus ja opinnäytetyö on huolellisesti tehty ja perustelemme, miksi olemme valinneet juuri laadullisen tutkimuksen ja haastattelun käytön opinnäytetyössämme. Meidän hankkima aineisto on pieni, joten päädyimme laadulliseen tutkimukseen. Valitsimme aineiston keruumenetelmäksi teema-haastattelun, koska näin saamme mahdollisimman laajoja vastauksia. Raportoimme huolellisesti saamamme vastaukset ja kerroimme myös niistä tekijöistä, jotka ovat saattaneet vaikuttaa negatiivisesti tuloksiin tai opinnäytetyön tekemiseen. Huolehdimme myös opinnäytetyötä kirjoittaessa, että emme syyllisty plagiointiin. Valitsimme luotettavia lähteitä ja perehdyimme niiden sisältöön kunnolla. (Haltia, Huttunen & Niemi 2013.)

7 Tutkimustulokset

Haastateltavien vastaukset olivat melko yhtenäisiä. Maskeja käytettiin päiväkodeissa päivittäin koronapandemian aikana. Yleinen mielipide vastaajien keskuudessa oli se, että olisi toivottu selkeämpää ja yhtenäisempää linjausta kasvomaskien käytön suhteen, sekä tarkempaa hygienian noudattamista. Lopputulemana voitaisiin myös pitää sitä, että vuorovaikutus heikkeni tietyiltä osa-alueilta, mutta ei niin paljoa, kun olisi ennen tutkimusta voinut ajatella.

Lasten vuorovaikutus	• Muutokset lasten vuorovaikutuksessa • Vuorovaikutuksen kehittyminen
Vuorovaikutuksen vahvistamisen keinoja	• Nonverbaalinen vuorovaikutus • Kuvakorttien hyödyntäminen • Äänenpaino
Varhaiskasvatuksen henkilöstön työnkuvan muutokset	• Koronapandemian aikaiset muutokset • Uudet toimintatavat • Kasvomaskin vaikutukset fyysiseen työntekoon
Korona-ajasta opittua	• Selkeämpi linjaus vastaavanlaisiin tilanteisiin • Kauaskantoiset vaikutukset

Taulukko 4: Pääluokat

7.1 Lasten vuorovaikutuksen kehittymisen muutokset

Toiset haastateltavat kokivat kasvomaskien käytön vaikuttaneen enemmän lasten vuorovaikutuksen kehittymiseen. Toiset eivät huomanneet lasten vuorovaikutuksen kehittyneen muu-
tosta aikaisempaan. Eniten oltiin huolissaan kaikista nuorempien ryhmässä. Nuorimmat rea-
goivat kasvomaskien käyttöön eniten. Nuoremmat lapset vierastivat varsinkin kasvomaskeja
käyttäviä aikuisia ja lasten itkuisuutta oli enemmän.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kasvomaski hankaloitti lapsen ja kasvattajan vä-
listä vuorovaikutussuhdetta. Lapsen ja kasvattajan välistä vuorovaikutussuhdetta pyrittiin pa-
rantamaan nonverbaalisella viestinnällä ja äänenpainotuksilla. Koronapandemian aikana päi-
väkodissa aloitti uusia lapsia, joihin oli hankala saada kontaktia kasvomaskien kanssa. Moni
huomasi, että lapset vierastivat ja jännittivät enemmän ihmisiä, ketkä käyttivät kasvomaskia.
Koronapandemian aikana jouduttiin käyttämään useita sijaisia ja näissä tilanteissa kasvomas-
kien käyttö lisäsi pienten lasten jännitystä uusiin ihmisiin. Haastateltavien mielestä lapset
tottuivat kasvomaskien käyttöön nopeasti. Hiukan vanhemmat lapset tajusivat jo aluksi, miksi
kasvomaskeja pidetään.

” Kyllä ehdottomasti, sijaisiakin kun tuli ja jos oli maskit, niin huudettiin kurkku suorana ja kar-
tettiin ihmisiä vielä enemmän, kun normaalisti. Näkyi etenkin tuolla pienten ryhmässä. Kyllä-
hän se alku oli melko hurjaa, mutta kyllä siihen sitten totuttiin. ”

7.2 Työnteon muutokset

Osa käytti maskeja myös ulkoillessa, erityisesti vanhempien kohtaamistilanteissa. Pienten 0-3-
vuotiaiden ryhmässä kasvomaskit koettiin erityisen hankalina, koska ilmeitä ei voitu näyttää.
0-3-vuotiaat kommunikoivat kuitenkin vielä paljon ilmeillä ja eleillä. Osa piti visiiriä, jolloin
lapset näkivät kasvattajan ilmeet. Visiirien käyttö kuitenkin kiellettiin koronapandemian ede-
tessä, jolloin kaikki joutuivat käyttämään kasvomaskeja.

Osan vastaajien mielestä kasvomaskien käyttö vaikeutti enemmän itse työntekeä. Kasvomaski
aiheutti enemmän päänsärkyä, hapenotto oli hankalampaa ja työntekijät olivat väsyneempiä
kuin aiemmin ilman kasvomaskeja. Kesällä kuumassa kasvomaskit koettiin erityisen raskaina.
Toisaalta kasvomaskien käyttö koettiin myös osittain helpottavana tekijänä, koska niiden
kanssa ei tarvinnut pelätä tartuntaa. Oli myös vastaajia, jotka eivät huomanneet kasvomaskin
hyötyjä juuri ollenkaan. Koettiin, että kasvomaskit saattoivat ehkä suojata työntekijöitä ko-
ronalta ja muilta flunssataudeilta, mutta muita positiivisia tekijöitä ei löydetty.

” Ite huomasi, että vaikutti päänsärkyihin ja yleiseen olemukseen, oli raskas hengittää, jos sitä piti koko päivän ja varsinkin kesäaikaan, jos piti pitää ulkona, oli hirveä. ”

Haastattelun vastauksista ilmeni, että pienet lapset vierastivat enemmän kasvomaskeja, kuin vanhemmat lapset. Osa haastateltavista koki sen hankalaksi, kun ei saanut samalla tavalla yhteyttä lapsiin. Osa haastateltavista kertoi, että saattoivat ottaa kasvomaskin pois hetkeksi, jolloin lapsi rauhoittui nopeammin, kun hän näki kasvattajan kasvot. Kasvomaskien käyttö loppua kohden väheni. Osa työntekijöistä piti kasvomaskia vain lasten tuonnin ja haun aikana.

” Kyllä, ihan ehdottomasti. Sitten kun ei ollut ihan pakko pakko pitää, Meillä oli alkuun aika joustavaa, että halusiko käyttää. Kunnes sitten tuli pakkopakko. Kyllä se selkeästi vaikutti, ketkä pitivät tiukasti maskin kasvoilla ja ketkä sitten taas luopuivat maskista, niin lapsi hakeutui enemmän sellaisen seuraan, jolla maskia ei ollut. ”

” En huomannut eroa ”

7.3 Nonverbaalisen viestinnän keinoja

Haastatteluissa ilmeni, että työntekijät käyttivät paljon enemmän ilmeitä ja eleitä lasten kanssa kommunikointiin kasvomaskeja ollessa kasvoilla. Oma äänensävyä joutui painottamaan eri tavalla. Osalla oli käytössä visiiri, jolloin lapset pystyivät näkemään myös ilmeet. Visiirin käyttö kuitenkin kiellettiin melko alussa, jollei sairaus estänyt normaalin kasvomaskeja käyttöä.

Pienten kanssa äänenpaino ja eleiden käyttö oli vielä vahvempaa kuin vanhempien lasten ryhmässä. Lasten kanssa voitiin käyttää myös erilaisia kuvakortteja ja esineiden kuvia vuorovaikutuksen vahvistamiseksi. Työntekijät olivat havainneet, että lapset rauhoittuivat nopeammin, jos aikuinen otti kasvomaskeja pois. Tämäkin jakoi haastateltavissa mielipiteitä, sillä osa vastaajista ei ollut huomannut tällaista ilmiötä.

” Kyllä, varsinkin pienten kanssa, kun ei ole heillä niitä sanoja, vaan lukee paljon aikuisen kasvoilta. Joutui panostamaan tosi paljon äänenpainoihin ja eleisiin ja semmoisiin asioihin. ”

7.4 Korona-ajasta opittua

Haastattelun vastauksista tuli ilmi, että jokainen toivoi selkeämpää ohjetta koronarajoitusten kanssa. Moni oli kokenut epäselvyyttä kasvomaskeja käytöstä, turvaväleistä ja karanteenijärjestelyistä. Vaikka osa ei nähnyt lasten vuorovaikutuksen kehittämisessä muutoksia, oli osa kuitenkin huolissaan, kuinka pitkälle koronapandemian rajoitukset voivat näkyä. Korona-ajan

jälkeenkin on kiinnitetty aiempaan enemmän huomiota hygieniaan, ja että sairaat lapset pidettäisiin kotona hoitopaikan sijaan.

Korona-aikana käytettiin paljon pienryhmiä, ruokailuun menemistä porrastettiin ja päiväkodin tiloja hyödynnettiin monipuolisemmalla tavalla. Nämä koettiin toimiviksi, joten nämä keinot ovat jääneet varhaiskasvatuksen arkeen rajoitusten poistuesssa.

8 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka olivat 1) Onko lasten vuorovaikutuksen kehittämisessä huomattu muutosta? 2) Miten työntekeä on muuttunut kasvomaskien käytön aikana? 3) Onko maskien käyttö vahvistanut nonverbaalisen eli sanattoman viestinnän keinoja? Tutkimuksen tulosten perusteella tehdyt johtopäätökset kertovat, että kasvomaskien käyttö ei ole muuttanut lasten vuorovaikutuksen kehittymistä merkittävästi. Työntekijät ovat kokeneet pandemia-ajan epäselvänä ja raskaana.

Koronapandemian rajoitukset ovat tuoneet muutoksia varhaiskasvatuksen arkeen. Rajoitukset vaikuttivat niin työntekijöiden työntekoon kuin lasten jokapäiväiseen arkeen. Tutkimuksen tulosten mukaan rajoitusten nopea muuttuminen sekä epäselvyys hankaloittivat tilannetta entistään. Tulosten mukaan myös työn tekeminen muuttui rankemmaksi, koska kasvomaskien käyttö vaikutti monilla negatiivisesti jaksamiseen. Vuorovaikutus lasten kanssa koettiin hankalimmaksi kasvomaskien käytön aikana, mutta lasten vuorovaikutustaitojen kehittämisessä ei huomattu suurempia muutoksia.

Pandemian aikana käytettiin paljon pienryhmiä, jolloin mahdolliset altistukset jäisivät pienemmiksi. Päiväkotiympäristön tiloja käytettiin monipuolisemmin ja ruokailuun menemistä porrastettiin. Nämä keinot ovat rauhoittaneet varhaiskasvatuksen arkea ja jääneet käyttöön rajoitusten purkamisen jälkeen. Näin voidaan todeta, että pandemian mukana tulleet rajoitukset ovat tuoneet myös joitain positiivisia vaikutuksia.

Opinnäytetyömme on tehty yhdessä työelämäkumppanin kanssa. Tämän vuoksi oli tärkeää, että opinnäytetyö antaa tietoa, jota voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuksemme vastauksista ilmenee erilaisia käytänteitä esim. eleiden käytöstä, joita voidaan varmasti hyödyntää vielä tänä päivänäkin. Opinnäytetyömme antaa tietoa, miten päiväkotivoi toimia samankaltaisen kriisitilanteen tullessa.

Uskomme, että opinnäytetyömme tuo helpotusta lasten vanhemmille. Osa vanhemmista pelkäsi, miten kasvomaskien käyttäminen vaikuttaa lapsen vuorovaikutuksen kehittymiseen. Tutkimuksen tuloksista voimme päätellä, että useampi lapsi on hyväksynyt ja tottunut nopeasti kasvomaskien käyttöön, eikä kasvattajat olleet huomanneet huomattavaa muutosta lasten

vuorovaikutuksen kehittymisessä. Vielä on vaikea sanoa, miten pitkälle kasvomaskeiden vaikutukset näkyvät.

Edward Tronick ja Nancy Snidman Massachusettsin yliopistosta ovat tehneet samantapaisen tutkimuksen kasvomaskeiden käytön vaikutuksesta äidin ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia meidän tutkimuksemme tulosten kanssa. Maskin käytön huolenaiheena on, että maski vääristää äidin ja lapsen välistä emotionaalista viestintää, häiritsee heidän suhdettaan ja stressaa lasta, millä on pitkäaikaisia kehitysvaikeuksia. Tronick ja Snidman ovat saaneet lukuisia kyselyitä vanhemmilta ja nuorten perheiden kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta maskien vaikutuksista vanhemman ja lapsen suhteeseen. Nämä tutkimukset väittävät usein, että maskin käyttö on samanlainen, kuin klassinen kasvokkain tapahtuvat still-face-kokeilu, jossa äidit pysyvät paikallaan kasvokkain ja passiivisina vauvojen kanssa. Lapset ahdistuvat äidin reagoimattomuudesta. Koronapandemia johti siihen, että äidit käyttivät kasvomaskeja vastasyntyneiden kanssa sairaalassa, sekä kotona suositusten mukaisesti. Lastenlääkärit, sairaanhoitajat, sekä äidit ilmaisivat huolensa maskin käytön mahdollisuudesta heikentää äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta. (Tronick & Snidman 2021.)

Tronick ja Snidman tekivät kokeen, jossa käytettiin älypuhelinvideoita äitien ja heidän vauvojensa välisen vuorovaikutuksen tallentamiseen, kun äiti käytti tai ei käyttänyt maskia. Tronick ja Snidman havaitsivat tuloksissaan, että vaikka lähes kaikki vauvat reagoivat eri tavoin äidin maskin käyttöön ja sen riisumiseen, niin maskin käyttö itsessään ei häirinnyt heidän jatkuvaa vuorovaikutustaan. Tutkimukseen osallistuneet äidit ja vauvat tuntevat toisensa ja heillä on selkeät rutiinit, jotka ovat heidän vuorovaikutuksensa taustalla. Tämän tutkimuksen tulosten eroihin voi olla siis useita syitä. Tutkimuksen otoskoko oli myös melko pieni ja ikähaarukka laaja, joka voi myös vaikuttaa tuloksiin. Kuitenkin tutkimuksen tulokset osoittavat melko selkeästi, ettei maskin käyttö vaikuttanut suuresti vuorovaikutukseen äidin ja vauvojen välillä. (Tronick & Snidman 2021.)

Tutkimuksen on hyväksynyt Massachusettsin yliopiston IRB Boston. Kaikki osallistujat ovat antaneet tietoisien suostumuksensa. Tutkimusta ei ole vertaisarvioitu. Tutkimuksen otoskoko oli 23 osallistujaa. Äidit olivat iältään 27-47-vuotiaita. Yhdeksän äideistä kertoi maskin käytön muuttaneen hieman heidän vuorovaikutustaan lasten kanssa. 13 ilmoitti, että vuorovaikutus oli ollut samanlaista. Yksi ilmoitti, että maskin käyttö muutti paljon äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta. (Tronick & Snidman 2021.)

Mielestämme meidän opinnäytetyömme avaa hyvin varhaiskasvatuksessa tapahtuvia muutoksia koronapandemian aikana. Opinnäytetyömme antaa myös tärkeää tietoa tulevaisuuteen, miten tilanteessa tulisi toimia jatkossa. Koemme, että jatkotutkimuksia voisi tehdä tarkemmin vielä esim. työntekijöiden jaksamisesta tai miten perheet kokivat koronapandemian. Perheiden

kokemuksista koronapandemian aikana saimme tärkeää tietoa, mikä heidän jaksamisensa oli pandemian aikana ja mitä he olisivat toivoneet, että olisi tehty toisin. Työntekijöiden jaksamista olisi hyvä tutkia lisää, näin saimme tietoa, miten työntekijät voivat ja miten heidän jaksamistaan voitaisiin parantaa.

Koronatilanteet muuttuivat jatkuvasti opinnäytetyön tekemisen aikana. Opinnäytetyötä on kirjoitettu kasvomaskeiden ja erilaisten rajoitusten aikana. Kun opinnäytetyö julkaistaan keväällä 2023 on rajoituksia purettu ja kasvomaskeja ei tarvitse enää käyttää. Tällä hetkellä koronaan suhtaudutaan kuin flunssaan eikä karanteenia enää tarvita.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoista, mutta myös haastavaa. Olemme oppineet paljon laadullisen tutkimuksen tekemisestä sekä tutkimuksen eri vaiheista. Meidän opinnäytetyömme aiheena oli haastava, ja koemme, että kirjoitettua tietoa, joka tukisi meidän opinnäytetyötämme oli hankala saada. Koronapandemia on koetellut varhaiskasvatuksen työntekijöitä, joten aluksi työelämäkumppanin etsiminen oli hankalaa, vaikka useampi piti meidän aiheitamme mielenkiintoisena ja hyödyllisenä. Haastavasta aiheesta huolimatta molempien mielenkiinto tutkimuksen kohdetta kohtaan auttoi opinnäytetyön työstämisessä eteenpäin.

Jos aloittaisimme opinnäytetyömme tekemisen vasta nyt, etsisimme haastateltavia useammasta eri päiväkodista ja mahdollisimman laajalta alueelta. Näin saimme luotettavimpia vastauksia, sillä koronarajoitukset ja koronatilanne oli hyvinkin paikkakunta-kohtainen. Haluaisimme pitää haastattelut paikan päällä, jolloin olisi vielä helpompaa saada keskustelua aikaiseksi ja huomaisimme helpommin haastateltavan kehonkielen, mikä helpottaisi haastattelun etenemistä.

Lähteet

Painetut

Hirsjärvi, S. & Remes, P. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytännöt. Helsinki: Yliopistonpaino.

Hoffman, S., Holm, K. & Åhs, V. 2016. Motiivi 2. Kehittyvä ihminen.

Howard, E. 2008. Vauvojen elekirja. 100 elettä. Helsinki: Bonnierkirjat.

Silven, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Minervakustannus.

Sähköiset

Ahonen, L. 2022. Se mitä kerromme kehollamme, katseellamme ja äänensävyllämme, viestii lapselle aikeistamme paljon enemmän kuin ääneen lausutut sanat. Viitattu 18.5.2023.

https://www.varhaiskasvatuksentietopalvelu.fi/artikkelit/nonverbaalinen_viestinta_lapset_liisa_ahonen

Baylin, J. Hughes, D. 2012. Brain-based parenting. W.W.Norton. Viitattu 19.5.2023.

<https://erkkaope.fi/445775150>

Haltia, N., Huttunen, R., Niemi, M. 2013. Luotettavuus. Viitattu 24.5.2022. <https://slideplayer.fi/slide/1948342/>

Honkalo, H. 2020. Oaj. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmiä ei saa yhdistää. Viitattu 25.3.2023. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/varhaiskasvatuksen-lapsiryhmiä-ei-saa-yhdistaa/>

Kalliosaari, S. 2022. Aamulehti. Tampereen päiväkodeissa työntekijöiden poissaolot kasvaneet rajusti - lisäystä jopa 30 prosenttia. Viitattu 25.3.2023. <https://www.aamulehti.fi/pirkanmaa/art-2000009234293.html>

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. 2020. Korona varhaiskasvatuksen arjessa. Rajoituksia ja hyviä käytänteitä vuonna 2020. Viitattu 18.5.2023. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/08/KARVI_T0421.pdf

Koppa. 2021. Jyväskylän yliopisto. Laadullinen tutkimus. Viitattu 25.3.2023. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

KvaliMOTV. 2023c. Teemahaastattelu. Viitattu 2.6.2022. https://www.fsd.tuni.fi/menetelma-opetus/kvali/L6_3_2.html

Lahdenperä, J. 2020. Oaj. Korona-aika on haaste päiväkodin johtajille, lasten tulevaa määrää päiväkodeissa on mahdoton ennakoida- ”Syksyn tilanne kauhistuttaa”. Viitattu 14.3.2023. [Korona-aika on haaste päiväkodin johtajille, lasten tulevaa määrää päiväkodeissa on mahdoton ennakoida - ”Syksyn tilanne kauhistuttaa” | VOL](#)

Leinonen, R. 2018. Spoken. Sisällönanalyysi. Viitattu 27.3.2023. [Sisällönanalyysi - Spoken](#)

Mieli. 2022. Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Viitattu 18.5.2023. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/ihmissuhteet-ja-vuorovaikutus/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia/#:~:text=Vuorovaikutustaidot%20tarkoittavat%20kyky%C3%A4%20ja%20halua,toisten%20kanssa%20ja%20toimia%20yhdess%C3%A4.&text=Keskeist%C3%A4%20vuorovaikutustaidoille%20on%20vastavuoroisuus%3A%20molemmat,panoksensa%20yhteiseen%20keskusteluun%20tai%20tapahtumaan.>

MLL. 2023b. Lapsen ja aikuisen varhainen vuorovaikutus. Viitattu 19.5.2023. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatust/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/>

Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Aikakausikirja Duodecim. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Viitattu 14.3. 2023. [Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys \(duodecimlehti.fi\)](#)

Opetushallitus. 2022. Varautuminen koronatilanteen jatkumiseen 1.1.2022 alkaen esiopetuksessa. Viitattu 25.3.2023. [Varautuminen koronatilanteen jatkumiseen 1.1.2022 alkaen esiopetuksessa _ Opetushallitus_0.pdf \(oph.fi\)](#)

Opetushallitus. 2023c. Vuorovaikutus. Viitattu 31.5.2022. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/mun-elama/sosiaaliset-taidot/vuorovaikutus>

Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0. 2020. Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus. Viitattu 23.5.2022. <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760642>

Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Viitattu 30.3.2023. [Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät | Ellibs Lukuohjelma \(ellibslibrary.com\)](#)

Rintala, A. 2020. Varhaiskasvattajille tekeillä maskisuositus - lastenhoitajat suhtautuvat varauksella: ”Aikuisten ilmeet ovat näin pienille ratkaisevia”. Kaksplus. Viitattu 25.3.2023. [Varhaiskasvattajille maskisuositus tekeillä - Kaksplus.fi](#)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2022. Koronavirusepidemiaa koskevat infot ja tilannekuvta. Viitattu 25.3.2023. [Koronavirusepidemiaa koskevat infot ja tilannekuvat - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](https://stm.fi/koronavirusepidemiaa-koskevat-infot-ja-tilannekuvat)

Talentia 2020. Koronakriisin vaikutuksen varhaiskasvatukseen. Viitattu 29.3.2023. [Koronakriisin vaikutukset varhaiskasvatukseen \(talentia.fi\)](https://talentia.fi/koronakriisin-vaikutukset-varhaiskasvatukseen)

THL 2023a. Tarttuminen ja suojaautuminen. Viitattu 24.5.2022. <https://thl.fi/fi/web/infektio- ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/tarttuminen-ja-suojaautuminen-koronavirus>

Tolppi, A. 2022. Yle uutiset. Nyt puhuvat lapset: ”Ei päässyt päiväkotiin, ei päässyt ulos, piti olla aivan yksin” - pitkittynyt korona-aika näkyy lasten kasvavana oireiluna. Viitattu 14.3.2023. [Nyt puhuvat lapset: ”Ei päässyt päiväkotiin, ei päässyt ulos, piti olla aivan yksin” - pitkittynyt korona-aika näkyy lasten kasvavana oireiluna \(yle.fi\)](https://yle.fi/uutiset/nyt-puhuvat-lapset-ei-paassyt-paivakotiin-ei-paassyt-ulos-piti-olla-aivan-yksin-pitkittynyt-korona-aika-naakyy-lasten-kasvavana-oireiluna)

Tronick, E. & Snidman, N. 2021. Children’s reaction to mothers wearing or not wearing a mask during face-to-face interactions. [Children’s Reaction to Mothers Wearing or Not Wearing a Mask During Face-to-Face Interactions by Edward Tronick, Nancy Snidman :: SSRN](https://www.ssrn.com/document/4000000)

Valkama, H. 2021. Yle uutiset. ”Ensin ajateltiin, että lapset eivät tartuta” - Pandemia pahensi päiväkotien sijaispulaa, työntekijöitä etsitään nyt päivittäin. Viitattu 25.3.2023. <https://yle.fi/a/3-11883923>

Valtioneuvosto 2022. Covid-19 kriisin yhteiskunnalliset vaikutukset Suomessa. Keskipitkän aikavälin arvioita. Viitattu 18.5.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163983/VN_2022_14.pdf

Valtionneuvosto 2020. Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Viitattu 29.3.2023. [Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa: Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta \(valtioneuvosto.fi\)](https://valtioneuvosto.fi/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-koronakriisin-jalkihoidossa-lapsistrategian-koronatyoryhman-raportti-lapsen-oikeuksien-toteutumisesta)

Vantaa 2022. Päivitetty ohje varhaiskasvatukseen, koulunkäyntiin ja opiskeluun koronatilanteessa 19.1.2022 alkaen. Viitattu 29.3.2023. [Päivitetty ohje varhaiskasvatukseen, koulunkäyntiin ja opiskeluun koronatilanteessa 19.1.2022 alkaen | Vantaa](https://vantaa.fi/ajankohtaista/paivitetty-ohje-varhaiskasvatukseen-koulunkayntiin-ja-opiskeluun-koronatilanteessa-19-1-2022-alkaen)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Viitattu 29.3.2023. [Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2022 \(opintopolku.fi\)](https://opintopolku.fi/vantaan-varhaiskasvatussuunnitelma-2022)

Varhaiset vuorovaikutuskokemukset. 2019. Papunet. Viitattu 25.5.2022. <https://papunet.net/tietoa/varhaiset-vuorovaikutuskokemukset>

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. PS-kustannus. Viitattu 29.3.2023.

[Tutki ja kehitä | Ellibs Lukuohjelma \(ellibslibrary.com\)](https://ellibslibrary.com)

Vuorovaikutusta ja toisten huomioonottamista harjoitellaan päiväkodissa jo varhaisvuosista lähtien . 2021. Vantaa. Viitattu 24.5.2023. <https://www.vantaa.fi/fi/ajankohtaista/artikkeli/vuorovaikutusta-ja-toisten-huomioonottamista-harjoitellaan-paivakodissa-jo-varhaisvuosista-lahtien>

Vähäsarja, S. 2021. Yle uutiset. 1-vuotias Kerttu on koko elämänsä nähnyt vieraita vain kaukaa, ja hymytkin jäävät maskien taakse - erikoisella ajalla voi olla hänen kehitykselleen suuri merkitys. Viitattu 14.3. [1-vuotias Kerttu on koko elämänsä nähnyt vieraita vain kaukaa, ja hymytkin jäävät maskien taakse - erikoisella ajalla voi olla hänen kehitykselleen suuri merkitys \(yle.fi\)](https://yle.fi/uutiset/1-vuotias-kerttu-on-koko-elamansa-nahnyt-vieraita-vain-kaukaa-ja-hymytkin-jaavvat-maskien-taakse-erikoisella-ajalla-voi-olla-hanen-kehitykselleen-suuri-merkitys)

Taulukot

Taulukko 1: Aineiston pelkistäminen 20

Taulukko 2: Alaluokat	21
Taulukko 3: Yläluokat	21
Taulukko 4: Pääluokat	24

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelukysymykset	36
Liite 2: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen	38

Liite 1: Teemahaastattelukysymykset

Maskien käyttö

1. Käytettiinkö teillä koronapandemian aikana kasvomaskeja päivittäin?
2. Milloin päiväkotinne tulivat maskit käyttöön?
3. Käytettiinkö kasvomaskeja myös ulkoillessa?
4. Koetko, että kasvomaskien käyttö on hankaloittanut sinun ja lasten välistä vuorovaikutussuhdetta?
5. Miten koet kasvomaskien käytön hankaloittaneen sinun ja lasten välistä vuorovaikutussuhdetta?
6. Koetko, että kasvomaskien käyttö on helpottanut sinun ja lasten välistä vuorovaikutussuhdetta?
7. Miten koet kasvomaskien käytön helpottaneen sinun ja lasten välistä vuorovaikutussuhdetta?
8. Oletko huomannut muutosta lasten vuorovaikutuksessa kasvomaskien käyttöönoton jälkeen verrattuna arkeen ilman kasvomaskeja?
9. Millaisia muutoksia olet huomannut?

Nonverbaalinen viestintä

10. Koetko, että tarvitsit enemmän eleitä kommunikoinnin vahvistamiseksi? (Esim. Kädet, kosketus yms.)
11. Minkälaisin keinoin vahvistit kommunikointia lasten kanssa?

Työnteko kasvomaskien käytön aikana

12. Miten työnteko on muuttunut kasvomaskien käytön aikana?
13. Vierastavatko lapset enemmän aikuisia, joilla on maski?
14. Rauhoittuvatko lapset helpommin, jos aikuinen ottaa maskin pois?

15. Koetko, että kasvomaskien käytöstä on ollut joitakin positiivisia hyötyjä päiväkodin arjessa?

16. Tuleeko mieleesi muita huomioita kasvomaskien käytöstä?

Liite 2: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Opinnäytetyö toteutetaan noudattaen tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemää hyvää tieteellistä käytäntöä (Hyvä tieteellinen käytäntö 2012). Olen saanut kirjallista tietoa opinnäytetyön sisällöistä, ja sen tavoitteista Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastatteluun. Henkilötietoja ei kerätä, joten tutkimusrekisteriä ei synny. Antamiani vastauksia ei voi yhdistää minuun jälkikäteen opinnäytetyön kirjallisessa tuotoksessa. Kaikki vastaustiedot ovat luottamuksellisia. Minulle on selvitetty opinnäytetyön tarkoitus ja siinä käytettävät tiedonkeruun (kuten haastattelu/videointi/valokuvaaminen/ääninauhoitteet) ja tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen ei aiheuta minulle minäänlaisia kustannuksia

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja ja tiedonkeruussa saatua materiaalia (kuten videointi/valokuvaaminen/ääninauhoitteet) käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin sekä sen loppuraportointiin/esittämiseen. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys ja paikka _____

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän/tekijöiden allekirjoitus ja nimenselvennys